

Frisindets fortrop – Jonathan Leunbach og kampen om kroppen

Læge Christian Graugaard

Jonathan Høegh von Leunbachs (1884-1955) løsladelse fra Vestre fængsel i april 1937 vakte – som så meget andet i hans tilværelse – postyr: En velkomstkomite af unge mødre havde taget opstilling uden for fængslets mure, og på barnevognene var der hæftet skilte med slagord som »Jeg er ikke et uheld«, »Ønskebørn er sunde børn« og »Leunbach eller KAOS« (Figur 1). Senere på aftenen afholdt foreningen Frisindet Kulturkamp en stor fest til ære for den forkætrede læge, og trods et udmarvende sagsforløb og en chokerende hård dom (tre måneders fængsel og fortabelse af borgerlige rettigheder i fem år), var aftenens hædersgæst for længst i færd med at planlægge sit næste træk. Forude ventede rådgivning, foredrag og seksualpædagogiske skrifter – for slet ikke at tale om sommerens turne blandt Nordskandinaviens fattigfolk i selskab med den norske seksualoplyser *Elise Ottesen-Jensen*.

Vi befinder os midt i mellemkrigstidens turbulente kultur- og seksualkamp, og da *Leunbach* i 1936 dømtes for medvirken til fosterfordrivelse, var han allerede et velkendt ansigt i lægekredse og blandt avislæsende danskere. Fra 1920'ernes begyndelse havde han markeret sig med glødende revolutionære standpunkter, og som den østrigske psykoanalytiker *Wilhelm Reich* – en væsentlig inspirator for dele af mellemkrigstidens reformkræfter – mente *Leunbach*, at forudsætningen for samfundsreformer var seksuel frigørelse og kropslig selvbestemmelse. Han var især indigneret over arbejderfamiliernes kummerlige kår og store uforsørgede børneflokkede, og med en blanding af medicinske, revolutionære, racehygiejniske og kulturradikale argumenter agiterede han for kvinders ret til sikre og billige præventionsmidler [1, 2].

Leunbach var en storslået formidler, men han var først og fremmest handlingens mand. Allerede i 1924 oprettede han en gratis konsultation for ubemidlede kvinder, og i perioden 1925-1928 var han en allestedsnærværende formand for Foreningen for Sexuel Oplysning. Hans kompromisløshed og markante synspunkter gjorde ham til en kontroversiel skikkelse i 1920'ernes samfundsdebat, og som repræsentant for seksualreformbevægelsens venstrefløj var han – trods pragmatiske samarbejdsrelationer – ofte på kollisionkurs med mere »besindige« kolleger som *Dida Dederding*, *Johanne Feilberg* og *Johanne Næser*. Også hans privatklinik i Willemoesgade, hvor han 1930-1932 udførte mere end 300 aborter, skilte i høj grad vandene, og til *Leunbachs* store fortrydelse var det lægekolleger, som mest aggressivt bekæmpede ham og hans oplysningsprojekt.

Jonathan Leunbach (th.) modtages af sine trofaste støtter efter løsladelsen fra Vestre Fængsel i 1937. (Pressefoto).

Med tiden blev *Leunbach* et energisk samlingspunkt for mellemkrigstidens brogede reformstrømninger, og som medstifter af *Weltliga für Sexualreform* placerede han Danmark centralt på det seksualpolitiske verdenskort. Ligaen afholdt sin anden kongres i København i sommeren 1928, og på talerlisten sås internationale kapaciteter som tyske *Magnus Hirschfeld* og australske *Norman Haire*. På kongressen drøftede de delegerede så sprængfarlige emner som prævention, prostitution, seksualundervisning og kønsligestilling [3].

Jonathan Leunbach var livet igennem en utrættelig forkæmper for seksuelle og reproduktive rettigheder, og han betalte en høj pris for sit engagement. I en avisartikel i anledning af 70-års-dagen i 1954 opsummerede han sin utopi på følgende måde: »Hvad jeg vil er at bringe oplysning, bekæmpe uvidenheden og fortælle de store folkemasser, at det er muligt og rigtigt at leve et frit og lykkeligt kærlighedsliv uden angst for svangerskab og blodige operationer eller nød og elendighed. Jeg står på livets side i kampen mod dumhed og hykleri« [citeret efter 2].

Han druknede året efter under et ferieophold i Italien.

Korrespondance: *Christian Graugaard*, Brumleby 147, DK-2100 København Ø.
E-mail: graugaard@dadlnet.dk

Litteratur

1. Hertoft P. Det er måske en galskab. København: Gyldendal, 1983.
2. Hertoft P. Den rebelske fugl. København: Hans Reitzels Forlag, 1995.
3. Riese H, Leunbach JH, red. Sexual Reform Congress. København: Levin & Munksgaard, 1929.